

Gelting – scrapbog 1944-1954

Arne Mikkelsen

Hvidegårdsparcken 4, 2800 Lyngby

SUMMARY: Based upon Danish newspaper-files, the article shows that already in his younger years Jørgen Gelting was a well-known public figure, taking vividly part in the public debate on economic policies.

1. Indledning

Ved redaktør cand.polit. Victor Andersens mellemkomst har jeg haft lejlighed til at gennemgå Berlingske Tidendes avisudklipsmateriale vedrørende Jørgen Gelting. I et enkelt tilfælde er dette materiale blevet suppleret med et »klip« fra Universitetsbibliotekets avissamling. Selv om den mest omfattende del af materialet i sagens natur er fra Geltings Aarhus-tid, giver det alligevel et omfattende og nuanceret indtryk af Gelting som en kendt person i offentligheden allerede i tiden ved Københavns Universitet. Men for at få et for Gelting særligt karakteristisk indlæg i den offentlige debat med, har jeg dog medtaget et ud klip fra 1954. Dette kan i øvrigt også begrundes med, at han gennem det meste af 1950'erne opholdt sig i udlandet. Fra København drog Gelting i 1951 som nævnt til IMF i Washington. I 1954 blev han så professor i Aarhus, men allerede i 1955 fik han orlov for at blive rådgiver for FNs økonomiske Kommission for Europa (ECE) i Genève med henblik på Sydeuropa, og fra 1957 til 1960 var han ansat i ECE.

2. Anmeldelse af Jørgen Pedersens »Pengeteori og Pengepolitik«, Berlingske Tidende 26. og 28. september 1944.

I sin meget udførlige anmeldelse i to dele nævner Gelting først, at den offentlige debat tyder på større og mere dybtgående uenighed blandt økonomer end nogensinde, omend uenigheden nok altid har været mindre, end udenforstående synes at antage.

Jørgen Pedersen karakteriseres som den økonom her i landet, der hyppigst og skarpest har taget til orde mod tilvante og ellers anerkendte forestillinger. Her er anmelderen givetvis helt på bølgelængde med Jørgen Pedersen. Men som noget særdeles karakteristisk for Gelting tilføjer han, at Jørgen Pedersen har fremført sine angreb »så hyppigt og skarpt tilvisse, at der vel hos én og anden er blevet vakt en mistanke om, at Jørgen Pedersen lige som Lewis Carroll's Alice (in Wonderland) altid ønskede at benægte et eller andet, når blot han vidste, hvad han skulle benægte«.

Allerede bogens påvisning af, at udgifter er kilden til indkomst, og dens forslag om en koordination af kreditpolitikken og statens økonomiske politik ved helt at indordne

Centralbanken under en statsmyndighed har nok chokeret mange. Men ifølge Gelting ville de fleste få deres største chok ved Jørgen Pedersens skarpe afstandtagen fra den tilvante forestilling af renten som en pris, der dannes på et marked, hvor opsparing og investering står over for hinanden som udbud og efterspørgsel. Selv var Gelting helt klart enig i Jørgen Pedersens keynesianske syn på renten, hvor denne ansues som prisen på likviditet, og hvor centralbanken som udbyder har den afgørende indflydelse. Men han »købte« ikke uden videre alle Jørgen Pedersens argumenter for dette nysyn. Over for dennes fremhævelse af, at renten ikke kan være bestemt af opsparing og investering, da disse altid og nødvendigvis er lige store uanset rentens højde, påpeger Gelting således, at man på samme måde kan bevise, at kartoffelprisen ikke er bestemt af efterspørgslen efter og udbuddet af kartofler: »thi nationalindkomsten kan opgøres dels som produktionsværdien af kartofler + produktionsværdien af alle andre ting, dels som erhvervelsen af kartofler og erhvervelsen af alle andre nyproducerede ting.«

Gelting konstaterer allerede i denne anmeldelse, at Jørgen Pedersens og Keynes' teori må ansues som en korttidsteori, hvorimod ældre teori er en langtidsteori. »Når Jørgen Pedersen betragter det økonomiske liv på længere sigt, kommer han til et resultat, der ganske stemmer med ældre teori. Det ville sikkert have lettet tilegnelsen for mange, om denne overensstemmelse var blevet stærkere fremhævet, end det sker i bogen. Dette bagatelliserer på ingen måde nyere teoris betydning. Man vil ikke have held til at opnå de ønskede virkninger i det lange løb af en foranstaltning, medmindre man kender virkningerne i det korte løb.«

I anmeldelsens anden del vendte Gelting sig især kritisk mod Jørgen Pedersens opsigtsvækkende forslag om indførelse af ventepenge til de arbejdsløse. Hvis en ledig ikke igennem det offentlige kunne få anvist et arbejde til tariffmæssig betaling, skulle han ifølge forslaget have udbetalt ventepenge fra staten = den tariffmæssige løn for almindeligt ufaglært arbejde. Dette ville sætte de ledige i stand til i det væsentlige at opretholde deres forbrug og dermed bryde tendensen til videreförplantning af arbejdsløsheden. For ikke at føre til nedsættelse af andet forbrug forudsattes det, at statens udgifter til ordningen blev lånefinansieret og altså ikke blev skattefinansieret eller delvist finansieret gennem højere medlemskontingenter, som det skete for den gældende og forholdsvis lave arbejdsløshedssunderstøttelse. Gelting kritiserede forslaget for kun at medføre begrænsede fordele, »eftersom det ikke direkte bidrager til afhjælpning af arbejdsløsheden, samtidig med at arbejdsløsheden inden for forbrugsvareproduktion forholdsvis let ville kunne begrænses, selv uden ventepengsystem«.

3. Portræt i Politiken 14.4.1948

I et portræt, signeret »Tilskuer«, i anledning af Geltings forsvar for sin disputats siges, at Gelting hører til »kurvemagerne« blandt nationaløkonomerne: »Nogle yngre økonomer præges af en stærk trang til at omsætte dette righoldige livs mange forhold i

matematiske formler og grafiske kurver. Vil man ikke abstrahere in absurdum, fører denne fremgangsmåde ofte til særdeles subtile og komplicerede resulater, som kan være meget svære at forstå – formentlig tit også for deres skaber«. Men denne mistanke rammer ikke Gelting, hvis disputats vidner »ikke alene om evne til udpræget klar tænkning, men også om, at han som teoretiker har sans for begreber og problemer i den praktiske økonomisk-politiske verden«. Videre hedder det i portrættet, at »måske som en art kompensation for skrivebordstænkerens stille liv, gør denne altid elegante københavner sig også bemærket ved en vis tilbøjelighed til ekcentrisitet. Han går med paraply og bruger dette ærværdige instrument som pegepind, når han i auditoriet skal forklare studenterne meningen med de dybsindige, men tillige ofte sjove tegninger, han nonchalant og med en hurtigtegners talent henkaster på den store tavle. Det siges også, at han er en stor skakspiller, men foretrækker at dyrke spillet på tyrkisk manér. At der i det hele taget er lidt sprællemænd i denne unge videnskabsmand, fremgår også af, at han midt i al højtideligheden i disputatsen har anbragt et Storm-P-citat: Kast aldrig det rene vand bort, for det er snavset«.

Portrættøren tilføjer, at »man« som opponent ex auditorio må påtale den sprogforbistring, Gelting lige som mange andre økonomiske skribenter gør sig skyldig i. Bogen vrimler med slet (eller slet ikke) fordanskede engelske ord, skønt den er skrevet på dansk. »En mand med en klar hjerne må ikke misrøgte sit vigtigste redskab: sproget«.

4. Interview i Politiken 12.4.1950 ved redaktør, cand.polit Ole Hansen

I interviewet præsenteres Gelting som »én af disse forkætrede nationaløkonomer, der med kølig logik betragter vort jordeliv i samme fugleperspektiv, som det, hvori Jørgen Gelting betragter sit tavlebord og sin udsøgte samling af sjældne skakbrikker. Gelting hører til de skarpeste hjerner i vore yngre økonomers kreds. Han har tilmed den forfriskende – og måske nok lidt bevidste – tilbøjelighed til, at han ytrer sig med en elskelig kynisme. Eller er det blot, fordi han tænker ubehageligt klart?«

Gelting siger i interviewet, at der er indtruffet det ubehagelige, at vort valutaunderskud vil vokse med 500 mill. kr. til ca. 700 mill. kr. (4% af BNP) i 1951.

...»Det store problem er at finde en metode, som på én gang skal rette valutastillingen op og samtidig hindre en uønsket nedgang i produktion og beskæftigelse. Det er med andre ord nødvendigt at supplere nedskæringen i forbruget med forholdsregler, der direkte påvirker valutastillingen og navnlig påvirker eksporten«. Hovedinstrumentet hedder for Gelting yderlige devaluering oven i den 30 procents devaluering i september 1949 (i forbindelse med pund-devalueringen på ligeledes ca. 30 pct.). Som følge af devalueringens indvirkning på indkomstfordelingen troede Gelting dog ikke på, at en devaluering vil være politisk realisabel, selv om han pegede på en række midler, der kunne bøde på de uønskede fordelingsmæssige konsekvenser: Gennemførelse af en ekstraordinær grundskyld (som allerede foreslået af professorudvalget i 1943),

skattemulighederne i forbindelse med en udjævning af huslejerne, omlægning af indkomstskatten til »direkte« skat og samtidig ophævelse af skattefradragets ret, tidobling (!) af vægtafgifterne på privatbiler. Men uden devaluering ville det være nødvendigt at skære hårdt ned på importen på områder, hvor der fortsat var importregulering, respektive at få nedsat forbruget gennem arbejdsløshed.

5. Politiken den 27.11.1954

Her bringes et meget skarpt indlæg af Gelting, især vendt mod »en kreditindskrænkningsspolitik fra Nationalbankens side, der efterhånden har udviklet sig til en hårdhændet kreditrationering, som – hvis den fortsætter meget længere – vil føre til en udbredt likviditetskriser her i landet«. Baggrunden var en ny valutakrise, og iværksættelsen af en kreditstramning var derfor oprindelig ikke umotiveret, heller ikke efter Geltings opfattelse, men som denne politik havde udviklet sig (bl.a. med et, som der siges i indlægget, lavineagtigt fald i obligationskurserne og énsidig anvendelse af kreditpolitikens groveste middel, kreditnægtelse), »giver både dens styrke og dens metode anledning til de alvorligste bekymringer«. Det fremhævedes, at man ellers havde set det som et vigtigt mål for efterkrigstidens økonomiske politik at komme bort fra reguleringsøkonomien, og ét spørgsmål – nemlig om smørrationeringens ophævelse – blev endda anset for betydningsfuldt nok til at fremkalde et regeringsskifte. Men på det ulige vigtigere kreditmarked fandt man sig i, at prismekanismen blev sat ud af spillet til fordel for en rationering af »vilkårligste og mest ondartede slags«. Dette var ifølge Gelting ikke en måde at varetage nationalbanklovens formålsparagraf (om bl.a. at lette og regulere kreditgivningen) på, ligesom det »ingenlunde var sikkert, at skatteforhøjelser under de nuværende og forventelige vilkår kan hidføre den ønskede forbedring af betalingsbalancens stilling på tilfredsstillende måde, dvs. uden væsentlig formindskelse af produktion og beskæftigelse«.